

ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ВИШНІВЕЦЬ І ЙОГО ОКОЛИЦІ – ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПАЛЕОЛІТИЧНИЙ РАЙОН
ПОДІЛЬСЬКОЇ ВИСОЧИНИ

Андрій БОГУЦЬКИЙ¹ , Руслан КОРОПЕЦЬКИЙ² ,
Олена ТОМЕНЮК^{1,2} , Олександр СИТНИК²

¹ Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. П. Дорошенка, 41, 79007, м. Львів, Україна,
e-mail: andriy.bogucki@lnu.edu.ua, olena.tomeniuk@lnu.edu.ua

² Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
вул. Винниченка, 24, 79008, м. Львів, Україна, e-mail: ruskor@ukr.net

Вперше системно представлено результати археологічних і літолого-стратиграфічних досліджень палеолітичних матеріалів із території смт Вишнівець та його околиць у межах Хмельницького плато Подільської височини. Зазначено, що район характеризується потужною плейстоценовою лесово-ґрунтовою серією, що створює сприятливі умови для збереження багат шарових археологічних комплексів середнього й верхнього палеоліту. Особливу увагу приділено нововиявленому місцезнаходженню у кар'єрі цегельного заводу на північній околиці Вишнівця, де в соліфлюкційно деформованих відкладах горохівського викопного ґрунтового комплексу (MIS 5) зафіксовано артефакти середньопалеолітичного вигляду.

Подано схематичний опис розрізу, а також детальний техніко-типологічний аналіз крем'яного інвентарю, виготовленого переважно з високоякісного волинського кременю туронського ярусу верхньої крейди. Схарактеризовано колекції 2021 р. і 2023 р., а також підйомні матеріали, простежено їхню неоднорідність за морфологічними, технологічними та тафономічними ознаками. Зауважено, що наявність левалузьких нуклеусів, відщепів і виробів із вторинною обробкою дає змогу попередньо віднести частину комплексу до кола середньопалеолітичних індустрій левалуа.

Значне місце відведено культурно-хронологічній інтерпретації матеріалів у ширшому регіональному контексті. Проаналізовано археологічні колекції пам'яток Старий Вишнівець I і II, розташованих на протилежному березі р. Горинь, узагальнено дані попередніх досліджень та нових оглядів авторів. Показано, що район Вишнівця репрезентує складну картину заселення упродовж середнього та верхнього палеоліту й може бути важливою ланкою для реконструкції палеолітичних процесів у західній частині Подільської височини. Зроблено висновок про перспективність подальших цілеспрямованих розвідок і стаціонарних досліджень цієї території.

Ключові слова: палеоліт, левалуа, перигляціал, лесово-ґрунтова серія, стратиграфія, палеогеографія, Волино-Поділля.

Вишнівець розташований головню на лівому березі р. Горинь. Геоморфологічно це Хмельницьке плато Подільської височини. Хмельницьке плато вкрите потужною (до 20 м і більше) плейстоценовою лесово-ґрунтовою серією, що ділиться на низку самостійних лесових, палеоґрунтових і палеокріогенних горизонтів середнього й верхнього плейстоцену (Богуцький, Волошин, Томенюк, 2023).

У північній частині Вишнівця на в'їзді в селище з напрямку Кременця розташований кар'єр чинного цегельного заводу (рис. 1). Абсолютні відмітки поверхні рельєфу в районі

кар'єра пересічно становлять 350 м н. р. м., а в долині Горині – у середньому 275 м н. р. м. Під час зачистки розрізу кар'єра в соліфлюкційно деформованій і частково перевідкладений пачці горохівського викопного ґрунтового комплексу (MIS 5) виявлено декілька добре збережених артефактів, очевидно, середнього палеоліту (Богуцький та ін., 2012).

Мета статті – ввести до наукового обігу нововиявлені артефакти середнього й верхнього палеоліту з пам'ятки Вишнівець, здійснити їхній техніко-типологічний і стратиграфічний аналізи, оцінити культурно-хронологічну належність знахідок та обґрунтувати перспективність району як важливого палеолітичного осередку Поділля для подальших археологічних і палеогеографічних досліджень.

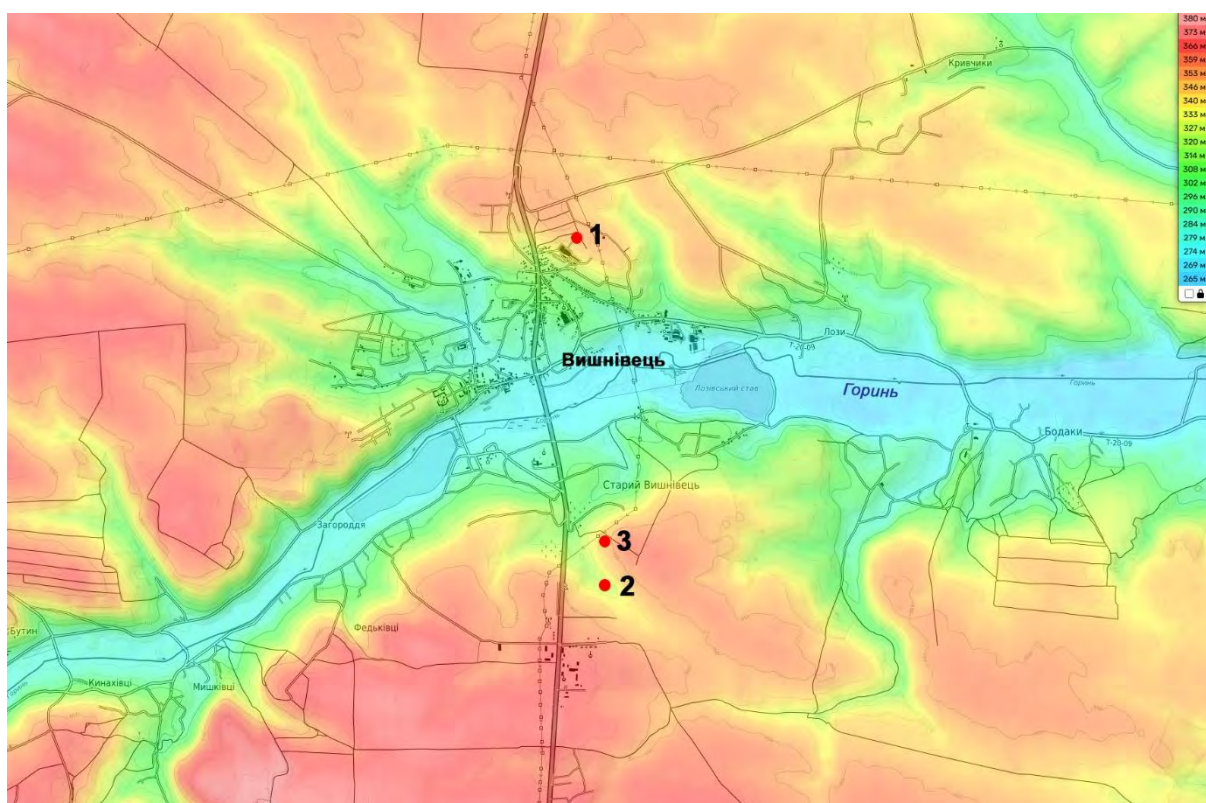

Рис. 1. Розташування палеолітичних пам'яток в околицях Вишнівця: 1 – Вишнівець (кар'єр чинного цегельного заводу), 2 – Старий Вишнівець I, 3 – Старий Вишнівець II

Fig. 1. Location of Palaeolithic sites in the vicinity of Vyshnivets: 1 – Vyshnivets (active brickyard quarry); 2 – Staryi Vyshnivets I; 3 – Staryi Vyshnivets II

Наводимо схематичний опис розрізу Вишнівця.

Глибина, м

0–1,3

Сучасний ґрунтовий комплекс, у якому чорнозем накладений на лісовий ґрунт.

1,3–3,9

Верхній горизонт верхньоплейстоценових лесів (MIS 2) поділений на кілька підгоризонтів.

1,3–2,6

Красилівський підгоризонт – це похований діяльний шар красилівського палеокріогенного етапу верхнього плейстоцену (Bogucki, Tomeniuk, 2023). Свідком цього етапу є система псевдоморфоз за полігонально-жильними льодами із вертикальною потужністю до 5 м (рис. 2).

- 2,6–3,0 *Лесовий підгоризонт* складений супісками, сірими, карбонатними, дуже оглеєними, з новоутвореннями типу кілець Лізеганга діаметром до 5–7 см, пухкими чорними залізо-мангановими новоутвореннями.
- 3,0–3,6 *Рівненський підгоризонт* супіщаний, оглеєний, голубувато-сірий, соліфлюкційно деформований. Є багато чорних залізо-манганових новоутворень.
- 3,6–3,9 *Лесовий підгоризонт* складений супісками, жовтувато-сірими, оглеєними, зі смугами бурого озалізнення, із великою кількістю залізо-манганових новоутворень, розбитий близькими до вертикальних тріщинами.

Рис. 2. Псевдоморфоза за полігонально-жильними льодами красилівського палеокріогенного етапу в розрізі Вишнівець

Fig. 2. Ice-wedge pseudomorph of the Krasyliv palaeocryogenic stage in the Vyshnivets section

- 3,9–4,6 *Дубнівський викопний ґрунт* (MIS 3) супіщаний, карбонатний, зі смугами бурого озалізнення, а також лінзоподібними плямами бурого кольору внаслідок озалізнення. Породи шару щільні, містять чорні залізо-манганові новоутворення.
- 4,6–5,6 *Горохівський викопний ґрунтовий комплекс* (MIS 5)
(±0,3–0,4) складнодеформований, головно соліфлюкційно.

Гумусовий (А) горизонт денудований майже повністю. Горизонт В розшарований на тонкі (до 1 см) смуги темного й бурого кольорів. Є чимало кротовин, червоточин. Легко можна визначити наявність колишніх косм із гумусовим заповнювачем, орієнтованих по давньому рельєфу у сторону долини Горині. У деформованому горохівському викопному

ґрунтовому комплексі є своєрідні скупчення смуг бурого озалізнення, які нагадують чисельні куполи, відкриті в нижній частині.

Важливо, що за простяганням у горохівському викопному ґрунтовому комплексі між рештками гумусового горизонту і горизонту В *in situ* виявлено декілька артефактів та одну велику булу чорного кременю діаметром 15–20 см.

5,6–6,1
(розкрито)

Лесовий горизонт (MIS 6) нижче горохівського комплексу розкрито потужністю 0,5 м, місцями більше. Лес палевий, досить однорідний, переповнений псевдоміцелієм, є дутики і кротовини, заповнені матеріалом гумусового горизонту горохівського комплексу.

В іншій частині кар'єру (ближче до цегельного заводу) розкрито горохівський викопний ґрунтовий комплекс, лесовий горизонт MIS 6 та коршівський викопний ґрунтовий комплекс (MIS 7), представлений ґрунтами двох фаз ґрунтоутворення, загальною потужністю понад 2,5 м. У нижньому (старшому) ґрунті коршівського комплексу *in situ* виявлено три артефакти.

Опис археологічних матеріалів. Як сировина для виготовлення артефактів використовувався високоякісний волинський кремій туронського ярусу верхньої крейди. Стан збереження колекції досить добрий, ознаки люстражу чи механічних пошкоджень майже відсутні. Серед знахідок трапляються як вироби із зовсім непатиною поверхнею, так і суцільно вкриті патиною біло-блакитного кольору. В окремих випадках дорсальна та вентральна поверхні одного й того ж артефакту також можуть мати різну інтенсивність патинування.

Збірка 2021 р. нараховує 25 артефактів, переважно зібраних із поверхні на дні кар'єра цегельного заводу, а також із його стінок. Відзначимо, що в цій нечисленній колекції помітний відсоток (4 предмети, або 16 %) становлять знаряддя та нуклеуси.

Збірка підйомного матеріалу охоплює 15 предметів. У техніко-типологічному аспекті колекція неодноманітна: у ній трапляються регулярні пластини та реберчастий скол (верхній палеоліт) і відщеп близької до овальної форми з радіальним ограненням дорсальної поверхні (середній палеоліт?). Єдиний артефакт із вторинною обробкою у цій колекції – термінальний фрагмент правильної пластини з інтенсивною, високою, регулярною, дорсальною ретушшю – уламок скребка з округлим робочим краєм. Колір сировини – темно-сірий, огранення вентральної сторони – паралельне, з невеликою ділянкою збереженої жовтої кірки білого кольору. Розміри виробу – 3,6×2,5×1,0 см (рис. 3, 3).

На рівні горохівського викопного ґрунтового комплексу виявлено сім предметів, зокрема нуклеус і два вироби із вторинною обробкою. Перший такий виріб – біфас (уніфас?) на масивному відщепі/фрагменті сировини із залишками жовтої кірки на дорсальній поверхні. Вентральна сторона вкрита рівномірною крупною пласкою ретушшю, більш дрібною та інтенсивною по краях. На дорсальній стороні ретуш локальна, інтенсивна, пласка, крупна, збережена на трьох невеликих ділянках виробу. Фрагмент дорсальної поверхні відколовся під час зачистки розрізу. Патинування виробу нерівномірне – зі сторони «черевця» патина молочно-білого кольору, із країв – блакитна, зі сторони «спинки» патина майже відсутня. Колір сировини – сірий зі світло-сірими смугами. Розмір артефакту – 15,2×10,7×1,0 см (рис. 4).

Ще один артефакт являє собою ретушований скол (ніж?), виготовлений на термінальному фрагменті відщепу. Колір сировини – темно-сірий, на дорсальній поверхні збереглася невелика ділянка жовтої кірки світло-сірого кольору. Розміри – 5,2×5,1×1,7 см. На обох сторонах виробу присутні негативи сколів (можливо, акомодацийних), нанесених після фрагментації заготовки. Ділянка робочого краю знаряддя підправлена регулярною, інтенсивною, пласкою ретушшю, з обох боків помітний люстраж поверхні (рис. 3, 2).

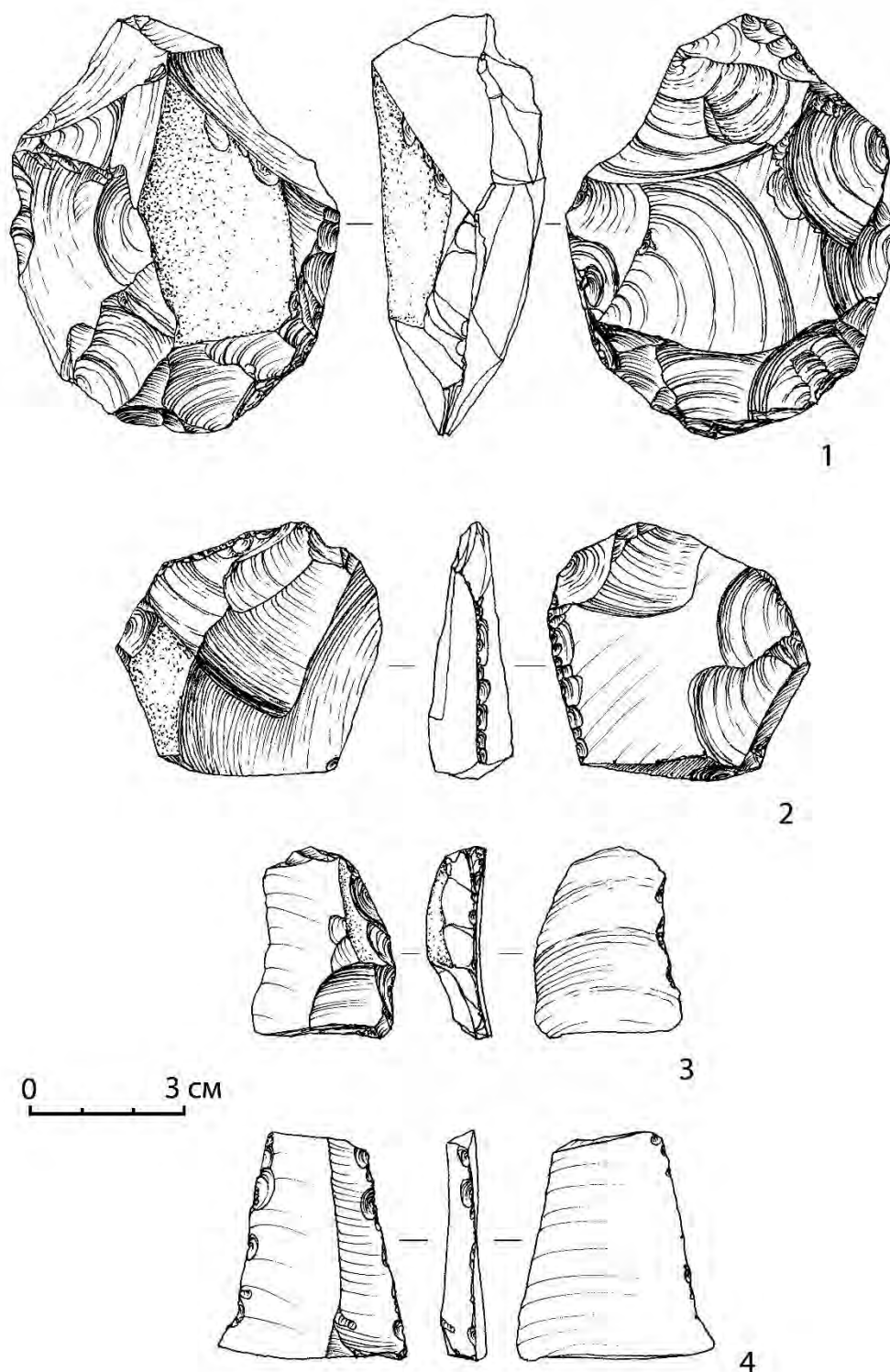

Рис. 3. Стоянка Вишнівець (кар'єр). Крем'яні артефакти. 1 – нуклеус; 2–4 – знаряддя (рис. Я. Яковишиної)

Fig. 3. Vyshnivets (Quarry) site. Flint artifacts. 1 – core; 2–4 – tools (fig. by Ya. Yakovyshyna)

Нуклеус левалуа близької до овальної форми, однобічний, виготовлений на фрагменті сировини. Розміри – 8,2×8,1×2,6 см. Поверхня площини сколювання вкрита негативами із

глибокими хвилями контрударів, утвореними внаслідок використання дуже твердого відбійника, з численними «заломами», що, очевидно, стало причиною відбракування ядрища. Зворотна сторона нуклеуса вкрита легкою біло-блакитною патиною, зі збереженою ділянкою жовтої кірки світло-сірого кольору. Розташована по периметру ядрища ударна площадка має сліди двобічної підправки (рис. 3, 1).

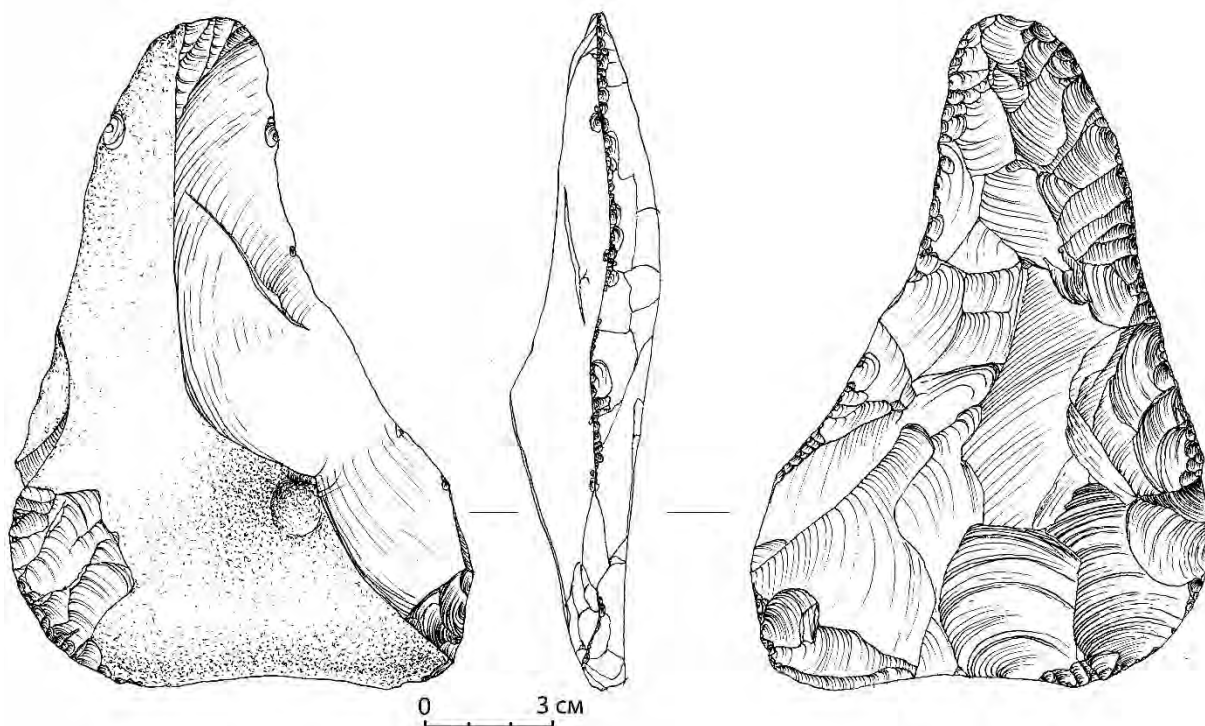

Рис. 4. Стоянка Вишнівець (кар'єр). Середній палеоліт. Біфас (уніфас?) (рис. Я. Яковишиної)

Fig. 4. Vyshnivets (quarry) site. Middle Palaeolithic. Biface (uniface?) tool (fig. by Ya. Yakovyshyna)

Серед трьох крем'яних артефактів, виявлених на рівні коршівського викопного ґрунтового комплексу (MIS 7), привертає увагу масивний первинний відщеп неправильної форми – частина інтенсивно фасетованої ударної площадки нуклеуса. Він сколотий сильним ударом твердого відбійника, судячи із вентральної поверхні виробу, на якій знівельований ударний горбик. Колір сировини – смугастий (від світло- до темно-сірого), патина на поверхні відсутня. Колір жовтої кірки, яка вкриває більшу частину дорсальної поверхні, – світло-сірий. Розміри артефакту – 6,2×5,4×1,1 см.

Збірка 2023 р. охоплює п'ять предметів, один із яких можна віднести до виробів із вторинною обробкою. Це – медіальний фрагмент регулярної пластини, який зафіксовано на рівні надгорохівської соліфлюкційної пачки. Колір сировини – сірий, на вентральній поверхні патина майже відсутня, дорсальна, вкрита суцільною інтенсивною біло-блакитною патиною. Розміри виробу – 4,1×3,5×0,9 см. Огранення «спинки» паралельне, пластина трикутна в перерізі. Обидва краї виробу підправлені дрібною, регулярною, дорсальною ретушшю (рис. 3, 4).

У контексті культурно-хронологічної інтерпретації нововиявленого комплексу необхідно згадати дві пам'ятки, розташовані на відстані приблизно 2,5 км на південь, на протилежному, правому, березі р. Горинь, в околицях с. Старий Вишнівець.

Ці пам'ятки виявлені в 1968 р. і введені до наукового обігу як пункти Старий Вишнівець I (відкрили І. Герета, В. Савич та Т. Ковальчук) і Старий Вишнівець II (виявив В. Савич).

Масштабних розкопок на цих стоянках не проводили – дослідники обмежилися закладенням шурфів та зачистками природних відслонень. У 1969 р. стоянки обстежила геологиня І. Іванова (Герета, 1969, с. 265–266; АП, 1981, с. 85). У 1980 р. територію пам'ятки Старий Вишнівець І оглянув Олександр Ситник, який зібрав на поверхні поодинокі крем'яні артефакти (Ситник, 2000, с. 249; 2012, с. 41). У 2005 р. дослідник повторно обстежив це місцезнаходження, знайшовши ще два крем'яні вироби, вкриті інтенсивною «молочною» патиною.

Матеріали місцезнаходження Старий Вишнівець І зафіксовано у зсувних четвертинних відкладах на дні та у стінках глибокого (4–7 м) яру, південніше чинного цвинтаря в ур. Ловин Ліс або Кругляк, на відстані 0,5 км на схід від шосейної дороги Вишнівець–Збараж (див. рис. 1). Поруч із виробами із кременю різного стану патинування знайдено рештки дикого коня (зуб), волохатого носорога (щелепа) і мамонта (бивні та щелепа). Ці знахідки стали підставою для створення геологічної пам'ятки природи місцевого значення «Місце знахідок решток мамонта», де встановлений відповідний пам'ятний знак (рис. 5). Ґрунтуючись на техніко-типологічних ознаках крем'яного інвентарю та зафіксованих рештках викопної фауни, пункт датовано періодом верхнього палеоліту (Герета, 1969, с. 266; АП, 1981, с. 85). Як аналогії для місцезнаходження розглядали мадленські шари стоянки Молодово V, а також пам'ятки Мізин і Липа VI (Герета, 1969, с. 266; АП, 1981, с. 85).

Рис. 5. Геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Місце знахідок решток мамонта» поблизу с. Старий Вишнівець Тернопільської обл.

Fig. 5. Local geological natural monument «Site of Mammoth Remains Finds» near the village of Staryi Vyshnivets, Ternopil Region.

Стоянка Старий Вишнівець II розташована на мисоподібному підвищенні в ур. Старе Кладовище (Старий Цвинтар) (див. рис. 1). Культурний шар потужністю приблизно 0,3 м залягав у пачці суглинків світло-коричневого кольору. Збірка складається із 365 крем'яних артефактів, а також фрагментів кісток і рогів північного оленя. Стан збереження крем'яних виробів добрий, колір сировини – темно-сірий, ближче до чорного, поверхня не патинувана. Стоянку датовано добою верхнього палеоліту (АП, 1981, с. 85; Савич, 1975, с. 124).

Цю колекцію оглянули автори. Більшість її становлять технічні сколи – відщепи, пластини та їхні фрагменти, охоплюючи реберчасті пластини, а також пластинчасті заготовки, на окремих із яких простежується дрібна нерегулярна крайова ретуш. Також у колекції представлений один призматичний двоплощадковий нуклеус (рис. 6). Пам'ятка датована радіовуглецевим методом $17\,900 \pm 2\,250$ роками на основі аналізу деревного вугілля із зачистки 1968 р. Пробу відібрано з шару, розташованого на глибині приблизно 5 м від рівня денної поверхні, який містив фауністичні рештки та вугілля (Черниш, 1973, с. 63).

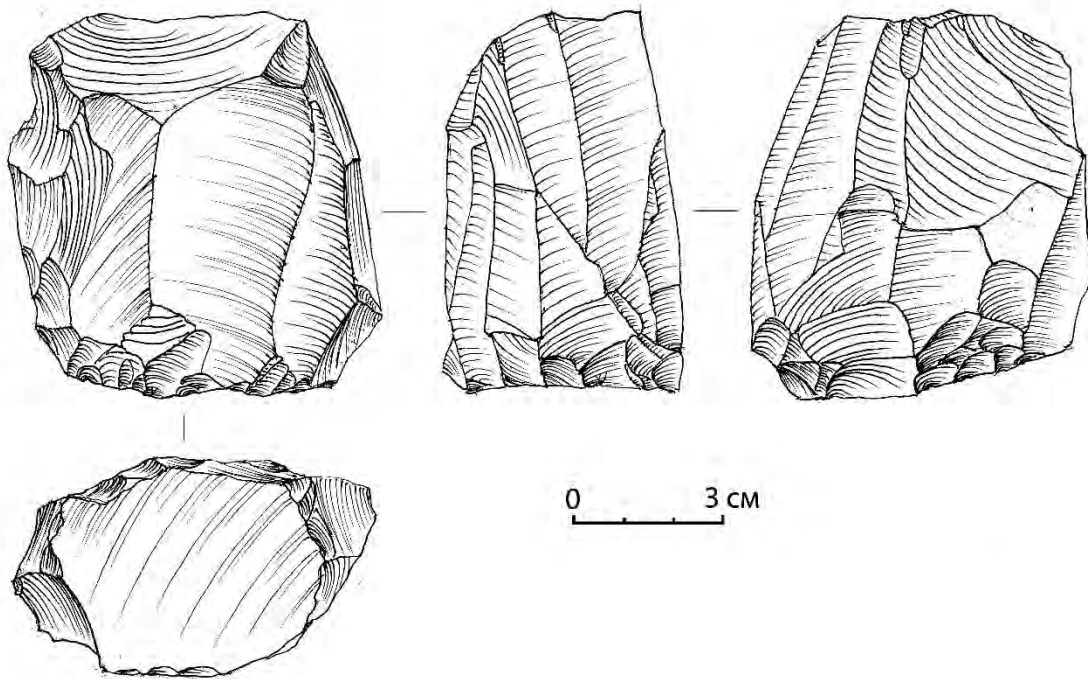

Рис. 6. Стоянка Старий Вишнівець II. Верхній палеоліт. Нуклеус (рис. Я. Яковишиної)
Fig. 6. Saryi Vyshnivets II site. Upper Palaeolithic. Flint core (fig. by Ya. Yakovyshyna)

Якщо колекція стоянки Старий Вишнівець II виглядає гомогенною, а її верхньопалеолітичний вік, підкріплений принаймні одною датою, одержаною за допомогою методів природничих наук, не викликає сумнівів, то датування місцезнаходження Старого Вишнівця I видається дискусійним. Олександр Ситник, переглянувши колекцію з 11 предметів, зібрану 1968 р., висловив припущення про давніший період існування цього місцезнаходження, інтерпретуючи його короткотривалим мисливським табором періоду середнього палеоліту. Дослідник виокремив у збірці кілька яскравих у технічному та типологічному аспектах артефактів, звернувши увагу на їхню неоднорідність як за станом збереження, так і за техніко-морфологічними ознаками (Ситник, 2000, с. 249–251; 2012, с. 41).

Найвиразніше в цій колекції – вістря левалуа повторного зняття. Проколювальний кінець виробу ледь підретушований і заповірований із вентральної сторони, що свідчить про його використання як наконечника. Відбивна площадка пласка та розміщена під тупим кутом до вентральної площини. Колір сировини – сірий із жовтуватим відтінком, розміри – $7,7 \times 4,5 \times 1,0$ см (рис. 7, 1).

Ще два вироби із вторинною обробкою належать до типу скребел-ножів. Перший виготовлений на масивному відщепі левалуа підрадіального типу із пласкою відбивною площадкою. Форма виробу близька до трикутної, термінальний кінець відламаний. По краях

простежуються сліди використання у вигляді надщерблень. Його поверхня вкрита інтенсивною патиною білого кольору, розміри – 9,2×6,6×2,2 см (рис. 7, 4). Друге скребло-ніж – поздовжньо-випукле, виготовлене на сколі первинного зняття, з масивним обушком у вигляді потовщеного жовнового виступу, додатково підправленого двобічною підтескою. Опукла частина ударного горбика також знята сколом, очевидно, для сплюснення вентральної поверхні артефакту. Гостре опукле лезо оброблене інтенсивною, паралельною, частково лусково-східчастою дорсальною ретушшю. Кут загострення леза у 20–30° свідчить про використання інструмента радше як ножа, ніж скребла. Розмір – 12,5×10,4×3,8 см (рис. 7, 3).

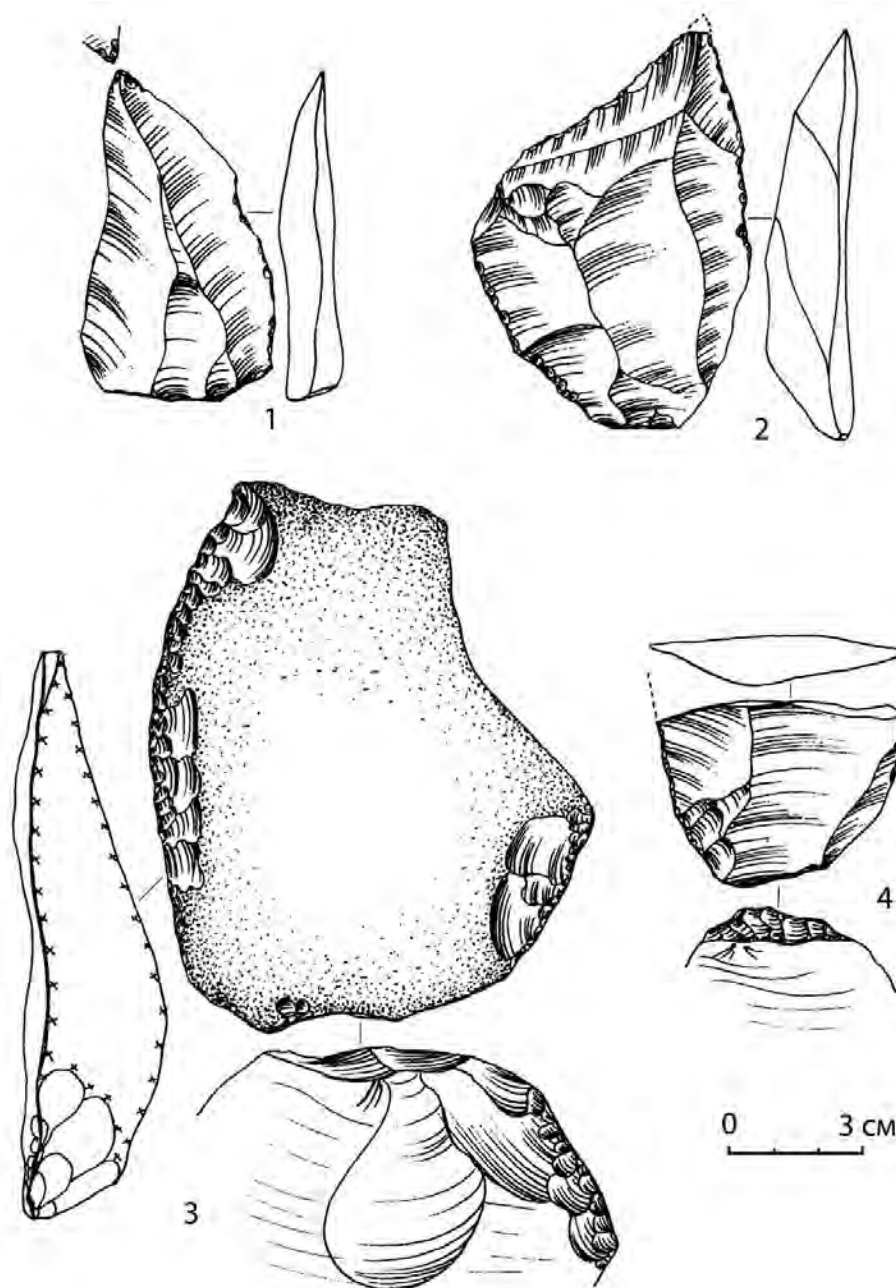

Рис. 7. Стоянка Старий Вишнівець I. Середній палеоліт. Крем'яні артефакти. 1–4 – знаряддя (рис. О. Ситника)

Fig. 7. Staryi Vyshnivets I site. Middle Palaeolithic. Flint artifacts. 1–4 – tools (fig. by O. Sytnyk)

Останній артефакт, який свідчить про середньопалеолітичний вік пам'ятки, – фрагмент ножа, виготовленого на відщепі левалуа поздовжньо-паралельного типу. Збереглася базальна частина сколу із вигнутою й інтенсивно фасетованою ударною площадкою (рис. 7, 4).

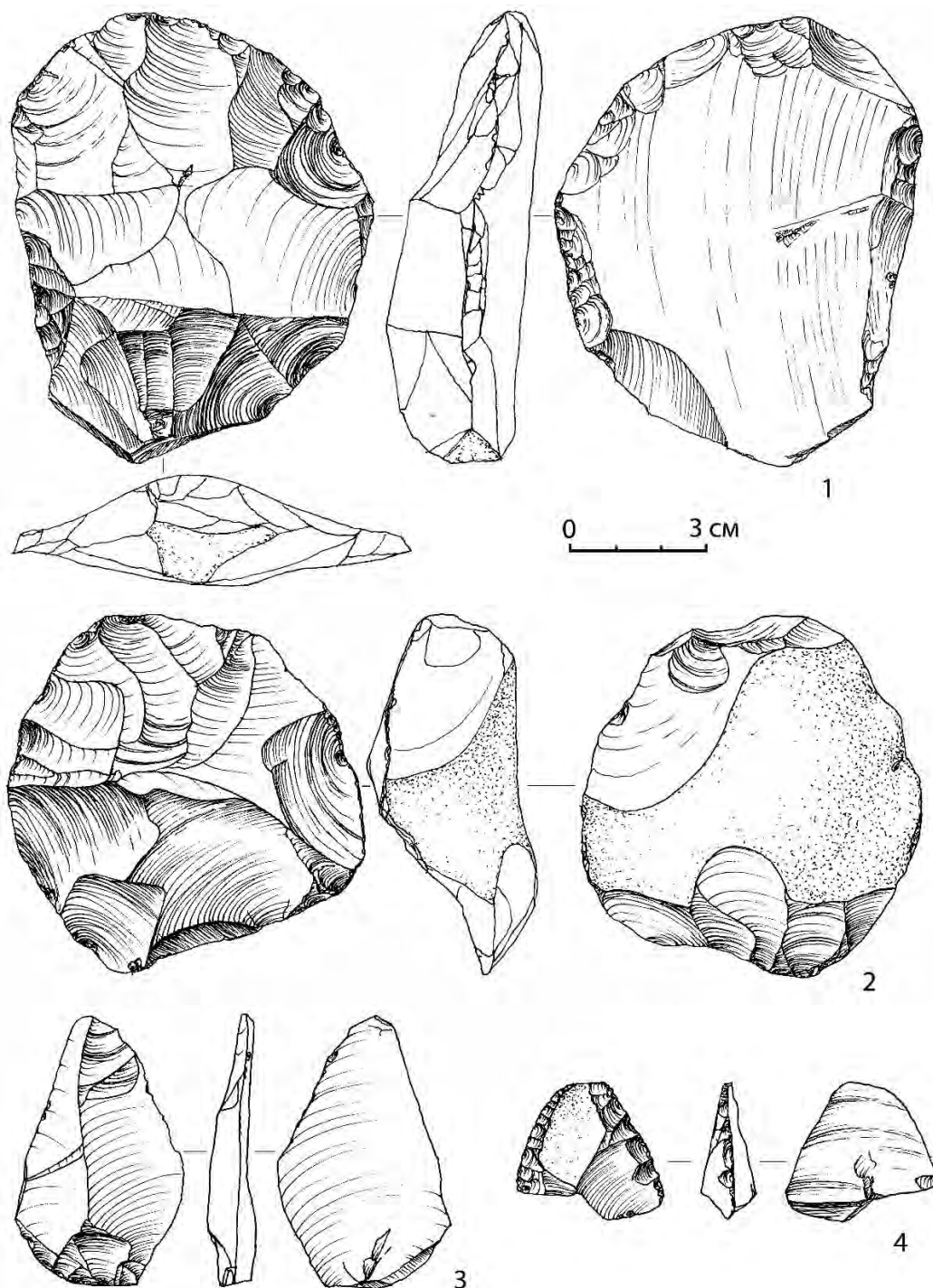

Рис. 8. Стоянка Старий Вишнівець I. Середній палеоліт. Крем'яні артефакти. 1–2 – нуклеуси; 3–4 – знаряддя (рис. Я. Яковишиної)

Fig. 8. Stryi Vyshnivets I site. Middle Palaeolithic. Flint artifacts. 1–2 – cores; 3–4 – tools (fig. by Ya. Yakovyshyna)

Результати опрацювання авторами збірки підйомних матеріалів із *розвідок 1969 р.* також підтверджує висновки О. Ситника про середньопалеолітичний вік Старого Вишнівця І. Колекція складається з восьми предметів, чотири з яких цікаві в контексті визначення віку пам'ятки. Перший із них – атипове вістря левалуа, виготовлене на відщепі видовжених пропорцій із пласкою ударною площадкою. Проколювальна частина виробу має сліди використання у вигляді дрібної (ужиткової?) ретуші та надщерблень. Колір сировини – темно-сірий, пати́на майже відсутня, світло-блакитного кольору. Розмір – 5,9×3,5×0,6 см (рис. 8, 3).

Ще два предмети – «черепхоподібні» нуклеуси левалуа радіального розщеплення. Перший, виготовлений на жовні/уламку сировини, має розмір 7,5×8,5×2,1 см (рис. 8, 2). Його поверхня вкрита інтенсивною біло-блакитною патиною. На площині сколювання присутній центральний негатив останнього широкого зняття та ознаки повторної радіальної підправки. На протилежній стороні збереглась велика ділянка жовтої кірки світло-сірого кольору. Другий нуклеус виготовлений на масивному овальному відщепі. Ударна площадка ядрища розташована по всьому його периметру та має сліди двобічної підправки (рис. 8, 1). На площині сколювання простежується негатив останнього цільового зняття, протилежна сторона являє собою вентральну поверхню відщепа. Поверхня виробу непатинована, колір сировини – смугастий (від темно- до світло-сірого), розміри нуклеуса – 10,2×8,9×2,6 см.

Ще один артефакт із вторинною обробкою у цій збірці – термінальний фрагмент напівпервинної пластини з регулярною, високою, крайовою ретушшю. Поверхня виробу вкрита інтенсивною біло-блакитною патиною, на дорсальній стороні збереглась ділянка жовтої кірки світло-сірого кольору. Розмір – 2,7×3,0×1,0 см, форма в перетині – трикутна (рис. 8, 4). Виріб можна інтерпретувати як уламок конвергентного скребка на пластині, що може свідчити про наявність на пам'ятці також і матеріалів доби верхнього палеоліту.

Висновки. Виявлені палеолітичні матеріали з пам'яток Вишнівець і Старий Вишнівець І, ІІ, беззаперечно, свідчать про перспективність цього району для подальших досліджень. Ця стаття – лише попередня інформація і роботи на пам'ятці будуть продовжені наступного польового сезону. Ґрунтуючись на аналізі виявленого археологічного матеріалу та стратиграфічних умов його залягання, вже можна стверджувати, що пам'ятка Вишнівець – багатошарова стоянка із принаймні двома культурними шарами доби середнього й верхнього палеоліту. Середньопалеолітичний комплекс може бути попередньо віднесений до кола індустрій левалуа та включений до буглівського осередку (буглівської групи) середньопалеолітичних стоянок, який виокремив О. Ситник (Ситник, 2000, с. 194–251; Sytnyk, 2015, s. 703–707). Як найближчі аналогії для цього комплексу можна розглядати шар І стоянки Буглів V і нижній шар пам'ятки Великий Глибочок І (датований періодом MIS 7 – понад 200 тис. р. тому), у яких левалуазькі нуклеуси та заготовки поєднуються з масивними уні- й біфасіальними формами. У збірці матеріалів доби верхнього палеоліту типологічно виразних виробів не зафіксовано, що поки не дає можливості точніше визначити її культурно-хронологічну належність.

Авторський внесок. АБ, ОТ – участь у польових дослідженнях, виявлення артефактів, природнича складова досліджень, зокрема оцінка ролі палеокріогенних делювіально-соліфлюкційних процесів у перевідкладанні палеолітичних культурних горизонтів; РК, ОС – археологічна складова досліджень; всі автори – написання і редагування тексту, підготовка ілюстрацій.

Декларація щодо конфлікту інтересів. Автори заявляють, що в них немає наявного конфлікту наукових і фінансових інтересів чи особистих вигод, отриманих від третіх осіб, що могли би вплинути на дослідження, результати яких наведено в цій статті.

Подяки. Автори висловлюють вдячність за консультації, надані під час опрацювання колекцій крем'яних артефактів, канд. іст. наук Л. Кулаковській (Інститут археології НАН України), д-ру ґаб. М. Полтович-Бобак (Інститут археології Жешувського університету, Польща) та Д. Бобаку (Foundation for Rzeszów Archaeological Centre, Польща).

ЛІТЕРАТУРА

- Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку. (1981), Київ, 310 с.
- Богущий, А., Волошин, П., Томенюк, О. (2023). *Лесовий покрив Подільської височини: стратиграфія, опорні розрізи, інженерно-геологічна характеристика*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 248 с.
- Богущий, А., Ланчонт, М., Томенюк, О., Ситник, О. (2012). Делювіально-соліфлюкційні процеси й проблеми перевідкладення і датування палеолітичних культурних горизонтів. *МДАПВ*, 16, 55–64.
- Герета, І. (1969). Нові палеолітичні місцезнаходження на Тернопільщині. *Археологічні відкриття 1968 р.*, 265–266. (рос.).
- Савич, В. (1975). *Пізньопалеолітичне населення Південно-Західної Волині*. Київ: Наукова думка, 136 с.
- Ситник, О. (2000). *Середній палеоліт Поділля*. Львів, 371 с.
- Ситник, О. (2012). Стан та перспективи дослідження середнього палеоліту Подільської височини. *Археологічні дослідження Львівського університету*, 16, 25–54.
- Черниш, А. (1973). *Палеоліт і мезоліт Придністер'я*. 126 с. (рос.).
- Bogucki, A., Tomeniuk, O. (2023). Final Pleistocene (Krasyliv) paleocryogenic stage in periglacial loess-paleosol sequence of Ukraine. *Złodowacenia i interglacjały w Polsce – stan obecny i perspektywy badań: Konferencja naukowa dedykowana prof. dr. hab. Leszkowi Lindnerowi z okazji Jubileuszu 85-lecia urodzin i 60-lecia pracy naukowej* (Chęciny, 16–18 czerwca 2023 r.), 20–22.
- Sytnyk, O. (2015). Paleolit Przedkarpacia i Podolia: kontekst archeologiczny, geochronologiczny, kulturowy. *Paleolityczna ekumena strefy pery- i metakarpackiej* / red. M. Łanczont, T. Madeyska, Lublin, 691–835.

REFERENCES

- Arheolohichni pamiatky Prykarpattia i Volyni kamianoho viku*. (1981). Kyiv (in Ukrainian).
- Bogucki, A., Voloshyn, P., & Tomeniuk, O., (2023). *Loess Cover of Podolian Upland: stratigraphy, key sections, engineering and geological characteristics*. Lviv : Ivan Franko National University of Lviv. 248 p. (in Ukrainian).
- Bogucki, A., Łanczont, M., Tomeniuk, O., & Sytnyk, O. (2012). Delluvial-solifluctional processes and problems of redeposition and dating of Palaeolithic cultural horizons. *Materials and studies on archaeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 16, 55–64 (in Ukrainian).
- Hereta, I. (1969). Novi paleolitychni mistseznakhodzhennia na Ternopilshchyni. *Arkheolohichni vidkryttia 1968 r.*, 265–266 (in russian).
- Savych, V. (1975). *Piznopaleolitychne naseleння Pivdenno-Zakhidnoi Volyni*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Sytnyk, O. (2000). *Serednii paleolit Podillia*. Lviv (in Ukrainian).
- Sytnyk, O. (2012). Stan ta perspektyvy doslidzhennia serednoho paleolitu Podilskoi vysochyny. *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu*, 16, 25–54 (in Ukrainian).
- Chernysh, A. (1973). *Paleolit i mezolit Prydnisteria*. (in russian).
- Bogucki, A., & Tomeniuk, O. (2023). Final Pleistocene (Krasyliv) palaeocryogenic stage in periglacial loess-paleosol sequence of Ukraine. In *Złodowacenia i interglacjały w Polsce – stan obecny i perspektywy badań: Konferencja naukowa dedykowana prof. dr. hab. Leszkowi Lindnerowi z okazji Jubileuszu 85-lecia urodzin i 60-lecia pracy naukowej* (Chęciny, 16–18 czerwca 2023 r., pp. 20–22).
- Sytnyk, O. (2015). Paleolit Przedkarpacia i Podolia: kontekst archeologiczny, geochronologiczny, kulturowy. In M. Łanczont & T. Madeyska (Eds.), *Paleolityczna ekumena strefy pery- i metakarpackiej* (pp. 691–835). Lublin.

Стаття: надійшла до редакції 03.08.2025
прийнята до друку 11.11.2025

VYSHNIVETS AND ITS SURROUNDINGS AS A PROMISING PALAEOOLITHIC REGION OF THE PODOLIAN UPLAND

Andriy BOGUCKI¹, Ruslan KOROPETSKYI², Olena TOMENIUK^{1,2}, Oleksandr SYTNYK²

¹ *Ivan Franko National University of Lviv,*

Doroshenka Str., 41, 79007, Lviv, Ukraine,

e-mail: andriy.bogucki@lnu.edu.ua, olena.tomeniuk@lnu.edu.ua

² *Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine,*

Vynnychenka Str., 24, 79008, Lviv, Ukraine,

e-mail: ruskor@ukr.net

For the first time, the results of archaeological and stratigraphical studies of Palaeolithic materials from the territory of the settlement of Vyshnivets and its surroundings within the Khmelnytskyi Plateau of the Podolian Upland are presented systematically. The area is characterised by a thick Pleistocene loess-palaeosol sequence, which provides favourable conditions for the preservation of multi-layered archaeological complexes of the Middle and Upper Palaeolithic. Particular attention is paid to a newly identified locality in the brickyard quarry on the northern outskirts of Vyshnivets, where artefacts of apparent Middle Palaeolithic character were recorded within solifluction-deformed deposits of the Horokhiv fossil soil complex (MIS 5).

A schematic description of the section is provided, together with a detailed techno-typological analysis of the lithic assemblage, produced predominantly from high-quality Volhynian flint of the Turonian Stage of the Upper Cretaceous. The assemblages collected in 2021 and 2023, as well as surface finds, are characterised, and their heterogeneity in terms of morphological, technological and taphonomic features is demonstrated. The presence of Levallois cores, flakes and retouched tools allows part of the assemblage to be preliminarily attributed to the circle of Middle Palaeolithic Levallois industries.

Considerable attention is devoted to the cultural and chronological interpretation of the materials within a broader regional context. The archaeological collections from the sites of Staryi Vyshnivets I and II, located on the opposite bank of the Horyn River, are analysed, and data from previous investigations are synthesised with the authors' new observations. It is shown that the Vyshnivets area represents a complex pattern of human occupation throughout the Middle and Upper Palaeolithic and may constitute an important element for reconstructing Palaeolithic processes in the western part of the Podolian Upland. The study concludes by emphasising the strong potential of this area for further targeted surveys and stationary excavations.

Key words: Palaeolithic, Levallois, periglacial, loess-palaeosol sequence, stratigraphy, palaeogeography, Volhyn-Podolian Upland.